

Kur'an'da Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın Güzel İsimlerine Mazhariyet

ŞADI EREN*

Özet: Âlemin yaratıcısı, bir “mevcud-u meçhuldür.” Gündüz vakti her yeri ışığıyla dolduran ve aynalarda parıltıları görülen güneşi, o ışıkla ve aynalardaki tecellileriyle tanıma-ya çalışmamız misali, o “Ezel Güneşini”, varlık aynalarındaki tecellileriyle bir derece tanıyabilmekteyiz. Ayrıca, Onun kendisini Kur'anda bildirdiği gibi bilebilmekteyiz. Yüce Allah Kur'anda kendisini Esmâ-i Hüsnâ ile tanıtır. Bu isimler, Onun kemâlâtının unvanlarıdır. Bu unvanlar ile Onu tanımak, hem bir insanî görev, hem de güzel bir mazhariyettir. Bu çalışmada, Kur'anda Esmâ-i Hüsnâ konusuna ana hatlarıyla bakılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Marifetullah, Esmâ-i Hüsnâ, dua, esma-ya mazhariyet, sıfat.

* Prof. Dr. | Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü

Al-Asma' al-Husna in the Quran: Privilege on the Beautiful Names of God

ŞADI EREN

Abstract: The Creator of the world is an unknown entity. We recognize him as reported by the Qur'an itself. Almighty Allah introduces himself with al-Asma' al-Husna in the Qur'an. These names are titles of his competence. With these titles get to know him is as a humanitarian mission, as well as a nice merit. In this study, topic of al-Asma' al-Husna in the Qur'an will be discussed in terms of the main lines.

Keywords: Knowledge of God, al-Asma' al-Husna, prayer, privilege on the names, attribute.

Esmâ-i Hüsnâ'ya Toplu Bir Bakış

Kur'an-ı Kerimi dikkatli bir şekilde okuduğumuzda, başından sonuna kadar Allah'ın isimleriyle dolu olduğunu görürüz. Mesela ilk sure olan Fatihâ'da Allah, Rabbu'l-âlemin (Âlemleri terbiye eden), Rahman, Rahim, Maliki yevmi'd-din (hesap gününün sahibi) isimleri zikredilir. Son sure olan "Nas"da ise şu isimlerle karşılaşırız: Rabbu'n- nas (insanların Rabbi), Meliku'n- nas (insanların hükümdarı), İlahu'n- nas (insanların ilahı).

Kur'anda Allahın isimlerini en toplu halde Haşır suresinin sonunda görürüz. Burada ardarda şu isimler yer alır: Allah, İlah, Ali-mul gayb ve'ş-şehade, Rahman, Rahim, Melik, Kuddüs, Selam, Mü'min, Muheymin, Aziz, Cebbar, Mutekebbir, Halık, Bâri, Musavvir, Aziz, Hakim. Cenab-ı Hak, bu isimlerini "El-Esmâul-Hüsnâ", yani "en güzel isimler" tabiriyle bildirir. Bu tabir, Kur'anda dört defa geçmektedir.¹

Allahın isimleri, Said Nursi'nin ifadesiyle "kemalat-ı ilahiyenin unvanlarıdır."² Cenab-ı Hak, mutlak kemaldedir. Hiçbir cihetle noksanîyet O'na arız olamaz. Buna delil bütün kâinatta görülen nizam, intizam ve mükemmelliktir. Şu ayet, kâinattaki bu mükemmelliği i'lan eder: "Şimdi çevir gözünü, bir kusur görebilir misin? Sonra bir daha bir daha çevir. Sonunda göz yorgun bir vaziyette zelil olarak sana geri dönecektir."³

İnsan, kendi gözüyle âleme baktığında bir kusur bulamadığı gibi, topyekün insanlığın ortak gözü hükmünde olan ilimlerle baktığında da bir kusur bulamaz. Her bir ilim dalı, mükemmelliğin kendi alanındaki bir şahidi hükmündedir. Nasıl ki bir zat, hem ressam, hem hattat, hem aşçı olsa, yaptığı her bir resim, yazdığı her bir hat, pişirdiği her bir yemek onun sanatına delalet eder. Bila teşbih, her bir mahlûk çok cihetlerle Cenab-ı Hakkın isim ve unvanlarına delalet etmektedir. Sözelimi, her bir varlık yaratılmasıyla O'nun Halık ismini, kendine has şekliyle Musavvir ismini, rızıklandırılması cihetiyle Rezzak ismini, yapacağı şeylere yönlendiril-

¹ A'raf, 180; İsrâ, 110; Taha, 8; Haşır, 24.

² Said Nursi, *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul 1996, s. 682.

³ Mülk, 3-4.

mesiyle Hâdi ismini, hayatıyla Muhyi ve ölümüyle Mümit ismini göstermektedir.

Malumdur ki, bir zat, zatının birliğiyle beraber pek çok farklı unvanlara sahip olabilir. Cenab-ı Hak dahi bir olmakla beraber, pek çok isim ve unvanlara sahiptir. Bu konuda gelen bir Hadis-i şerifte şöyle bildirilir: “Allahın 99 ismi vardır. Kim bunları birer birer saysa cennete girer.”⁴ Şüphesiz sadece bu isimleri okumakla kişi hemen cennete giremez. Hadisin metninde geçen “ihşa” fiili birer birer saymayı ifade eder. Yani, her kim bu isimleri birer birer bilir, bu isimlerin tecellileriyle Allahı tanırsa o zaman cennete girer. Zira böyle bir hal, Allahı tanımakta ileri bir mertebeyi gösterir. Hadiste geçen 99 isim acaba İlahi isimlerin tamamı mıdır? Yoksa isimlerden sadece bir kısmı mı zikredilmiştir? Bu konuda genel kanaat, bu isimlerin Cenab-ı Hakkın esmasından sadece bir kısmı olduğu şeklindedir. Çünkü Kur’an-ı Kerimde, bu hadiste geçmeyen “Rab” gibi İlahi isimler de vardır. Hz. Peygamber (asm), Cevşenu’l-Kebir isimli meşhur münacatında bin bir isimle Allaha yalvarmıştır. Ayrıca, bazı dualarında “Ya Rabbi, bildiğim ve bilmediğim bütün isimlerinle sana yalvarıyorum.” buyurmuştur.⁵

Esmaya Mazhariyet

İnsan üç cihetle Allahın isimlerine ayna olur: (1) Zıddiyet cihetiyle. (2) Hilkat itibariyle. (3) Mazhariyet yönüyle.

1- Cenab-ı Hak kemal sıfatıyla muttasıftır. İnsan ise, kusurlu bir varlıktır. Allah kudret sahibidir, insan ise acizdir. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir. İnsan ise, adeta her şeye muhtaçtır. Bu cihetle insan, Kuddüs –Samed gibi isimlerle isimlendirilemez. Ancak Abdulkuddüs - Abdussamed olur.⁶

2- Her insan, kendi üzerinde tecelli eden nice isimlere aynedir. Mesela, sanatlı yaratılmasıyla Sâni’ ismini, İlahi ikramlara maz-

⁴ Muhammed b. İsmail Buhârî, *Camii's-Sabib (Sabih-i Buhari)*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, Daavât, 68.

⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, I, 391.

⁶ Kuddüs, “takdis edilen, noksanlardan uzak olan”, Samed ise “kendisi bir şeye muhtaç olmadığı halde her şey kendisine muhtaç olan” anlamına gelir. Bu manaların insan için kullanılmayacağı aşikardır.

har olmasıyla Kerim ismini gösterir. Bu cihette insan, tümüyle Allah'tan geleni gösterir bir vaziyettedir.

3- Cenab-ı Hak, insanı yaratmış ve ona ruhundan üflemiştir.⁷ Bu, insan ruhunun -haşa- Allah'tan bir parça olması anlamına gelmez. Müfessirlerin dikkat çektiği gibi, bu izafet ve nisbet teşrif içindir, tekrim içindir.⁸ Yani, insanın şerefini gösterir, onun mükerremiyetine dikkat çeker. Ayrıca, onda nice İlahi isim ve sıfatlar olduğuna işaret eder. Mesela, Cenab-ı Hak ilim, irade, kudret gibi sıfatların sahibidir ve bu sıfatların küçük bir numunesini insanın mahiyetinde dercetmiştir. İnsan, kendisinde bulunan bu cüz'î ölçücükler ile Cenab-ı Hakkın sonsuz sıfatlarının farkına varır. "Ben bazı şeyleri bilirim, Allah ise her şeyi bilir. Benim yaptığım şeyler, benim cüz'î irade ve kudretimi gösterir. Âlemde olan her şey ise Allah'ın külli irade ve kudretine şahittir" der.

Aynı insan, çevresinde meydana getirdiği şeylerle Cenab-ı Hakkın Halık, Musavvir, Mukaddir gibi isimlerine ayna olur. Mesela, mekanik kuşlar yapar, dev binalar inşa eder, söz dinleyen robotlar meydana getirir. Bu cihetle insan, ikinci cihetten farklı olarak aktiftir, faaldir. Mesela, aynı ilim kapasitesine sahip iki insandan biri ilme yönelerek âlim olurken, diğeri lüzumsuz şeylerle meşguliyetten dolayı kayda değer bir şey öğrenmeden bu dünyadan gidebilir. Her insan, Kerim ismine mazhardır, yani kendisine nice ikramlar yapılır. Ama bu insanın başkalarına ikram etmesi kendi iradesine bırakılmıştır. Bazı insan, iradesini bu yönde kullanarak daima ikramda bulunan bir kişi haline gelebilir.

Kur'andan Örnekler

Cenab-ı Hak, kendi isimlerinden bir kısmını, Kur'anda insanlar için de kullanmıştır. Mesela: 1- Cenab-ı Hak Rauf-Rahimdir.⁹ Şu ayette, Hz. Peygamberi aynı isimlerle yâd etmiştir: "Andolsun ki, size içinizden aziz bir elçi geldi. Sizi üzen şeyler onu incitir. Size

⁷ Bkz. Secde 9; Hicr 29; Sad 72.

⁸ Bkz. Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetu't-Tefâsîr*, Ensar Yayınları, İstanbul 1987, II, 502; Kâdi Nasiruddin Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrarü't-Te'vîl*, İstanbul 1303H., II, 234.

⁹ Tevbe, 117; Nahl, 7; Hacc, 65; Nur, 20; Hadid, 9.

son derece düşkündür. Mü'minlere Rauf-Rahimdir."¹⁰ Bu iki isim, son derece şefkat ve merhameti ifade eder. Hz. Peygamber (asm) Allahın sonsuz şefkat ve merhametinin mazharı olmuş, bu engin şefkat ve merhametle insanlara muamele etmiştir. Anne babanın kendi evlatlarına olan yakın ilgi ve alakası gibi, hatta daha ileri boyutta O, ümmetinin dünyevi ve uhrevi mutluluğuyla yakından alakadardır. Öyle ki, Kur'anın ifadesiyle, "onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendisini yiyip bitirecektir."¹¹

2- Hz. Musa ile ilgili ayetlerde gözümüze çarpan, O'nun celal sahibi bir peygamber olduğudur. Öyle ki, Tur dönüşü kavmini buzağıya tapar görünce, yerine vekil bıraktığı Hz. Harunu başından, sakalından çekmiştir.¹² Hâlbuki Hz. Harun hem kardeşidir, hem de bir peygamberdir.

3- Cenab-ı Hak Halim'dir, yani hilm sahibidir.¹³ İstese ceza verebileceği halde cezada acele etmez, mühlet verir. Bu ismin Hz. İbrahim için kullanıldığını görürüz.¹⁴ Bu ismin mazharı olarak O uysal, halim selim bir tabiata sahiptir. Onun bu tabiatını şu duasında görmek mümkündür: "Ya Rabbi, beni ve evlatlarımı putlara tapmaktan uzak tut. Ya Rabbi, o putlar insanlardan birçoğunu yoldan çıkardılar. Benim peşimden gelen, işte o bendendir. Kim de bana isyan ederse, şüphesiz sen Ğafur - Rahimsin."¹⁵ Hz. İbrahim, bu duasında isyan edenlere beddua yapmamış, bilakis onları Cenab-ı Hakkın Ğafur ve Rahim isimlerine havale etmiştir. Bu iki isim ise, Allah'ın affediciliğini, merhamet sahibi olmasını ifade eder.

4- Cenab-ı Hak, bu Halim peygamberine aynı tabiatla "Halim bir erkek çocuk müjdesi verir."¹⁶ Bu halim çocuk, aynı zamanda "Alim" birisi olacaktır.¹⁷ "Alim" de Allahın isimlerinden birisidir. Nitekim Hz. İsmail hem hilmi hem ilmiyle seçkin birisi olmuştur.

¹⁰ Tevbe, 128.

¹¹ Kehf, 6 ve Şuara, 3.

¹² A'raf, 150.

¹³ İlgili ayetler için bkz: Bakara, 225,235,263; Al-i İmran, 155; Nisa, 12; Hacc, 59; Teğabun, 17.

¹⁴ Bkz. Tevbe, 114; Hud, 75.

¹⁵ İbrahim, 35-36.

¹⁶ Saffat, 101.

¹⁷ Zariyat, 28.

5- Hz. Yusuf, hükümdarın rüyasını tabiri dolayısıyla zindandan çıkarılır. Suçsuz yere zindana atıldığı anlaşılınca hükümdar kendisine görev teklifinde bulunur. Hz. Yusuf, şu cevabı verir: “Beni ülkenin hazinelerine görevlendir. Çünkü ben “Hafız - Alimim.”¹⁸ Hafız ve Alim, Cenab-ı Hakkın isimlerindedir. Cenab-ı Hak, Hafız ismiyle her şeyi korur, muhafaza eder. Aynı zamanda her şeyi bilir. İşte, Hz. Yusuf, bu iki ismin mazharı olarak, hıfz ve bilgiyi gerektiren Hazine Bakanlığı görevine talip olur.

6- Cenab-ı Hak Meliktir.¹⁹ Yani hüküm ve saltanat O'nundur. Kur'anda aynı kelime insanları idare eden hükümdarlar için de kullanılmıştır.²⁰ İsimde müşareket, mahiyette iştiraki gerektirmez. Yani, farklı şahısların aynı isimde olmaları, aynı mahiyette olmaları demek değildir. Köyün ağası için “zengin” tabirini kullanmakla, aynı tabiri dünyanın en zengini için kullanmak elbette bir olmaz. Aynı kelimenin hem Allah, hem de insan hakkında kullanılması, zihinde aynı manayı çağrıştırmamalıdır. Dolayısıyla, Cenab-ı Hakkın “Melikun- nas” yani insanların meliki olduğu²¹ hatırlanırsa, diğer meliklerin de O'nun memlukü buldukları anlaşılır. O, melikler meliki, sultanlar sultanı, padişahlar padişahıdır.

Malumdur ki, hükümdarların tahtı olur, bu taht üzerinden ülkelerini idare ederler. Kur'anda, Hüdhüd'un diliyle Sebe Melikesi Belkis'in büyük bir tahtı olduğu söylenir.²² Bu ayetten hemen üç ayet sonra ise, en “büyük tahtın” Allaha ait olduğu ifade edilir. Yani, şu dünyada bazı insanlar hükümdar olabilirler, bazı şeylere hükmedebilirler. Fakat bu hal geçicidir. Asıl taht Allahın tahtı, gerçek saltanat O'nun saltanatıdır.

Esmaya Mazhariyette İtidal

Her bir şeyin ve insanın hakikati, Cenab-ı Hakkın isimlerine dayanır. Mesela, demir serttir, Cenab-ı Hakkın “Kavi” ismine mazhardır. Yumuşak huylu bir insan, Cenab-ı Hakkın “Halim” ismine

¹⁸ Yusuf, 55.

¹⁹ Taha, 114; Mü'minun, 116; Haşr, 23.

²⁰ Mesela bkz. Yusuf, 43, 50, 54, 72 ; Kehf, 79.

²¹ Nas, 2.

²² Neml, 23.

ayinedir. Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamberin ümmetini “vasat ümmet” olarak niteler.²³ Vasat ümmet, “ıfrat ve tefrit olan aşırı iki uçtan uzak, dengeli ve mutedil ümmet” anlamına gelir. Bu denge ümmetinin teorik şablonu Kur'an ayetlerinde gösterilmiştir. Ama uygulamada, bu ümmetten olan her insanın dengeli hareket ettiğini söylemek zor görülmektedir.

Bazı Müslüman vardır bütün kâfirleri kılıçtan geçirmek ister. Bazısı da vardır, -Cibali Baba örneğinde olduğu gibi- lüzumsuz yere onlara destek çıkar. Bazı Müslüman vardır, mevcudatı Vedud isminin tecellileri açısından temaşa eder, kendinden geçer. Hatta Allah adına bu varlıkları inkâra kadar gider, “ancak O var” der, Cenab-ı Hakkın Halık, Rezzak gibi isimlerini nazara almaz. Hâlbuki bu isimler de Cenab-ı Hakka aittir ve onların da tecellileri olacaktır. Bazı Müslüman da vardır sırf akılla Allaha varmaya çalışır, kuru istidlallerle O'nun varlığını isbata gayret eder. Adeta, çölde deryayı arar, tevhid denizine hissen, zevken ulaşamaz. İşte, bu tür aşırılıkları dengelemek üzere, Kur'an ayetlerinde meselenin her iki yönüne dikkat çekilir, insanı ifrat ve tefritten kurtaracak esaslar zikredilir. Mesela: “Onlar (Allah yolundan olanlar) mü'minlere karşı mütevazî, kâfirlere karşı izzetlidirler.”²⁴ “Onlar (sahabiler) kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlidirler.”²⁵ Yani, tevazu ve merhametin, şiddet ve izzetin her birinin özel kullanım alanları vardır. Eğer bunlar yerli yerinde kullanılmazsa, fayda değil zarar verir. “Kullarıma haber ver: Ben Ğafur- Rahimim. Azabıma gelince, elim azab işte odur.”²⁶ İnsan sadece Cenab-ı Hakkın bağışlayıcı, merhametli olduğunu düşünürse muhtemelen ibadetlerinde ihmalcî olur, “Allah nasıl olsa affeder” diye düşünür. Hâlbuki O'nun şiddetli bir azabı olduğunu da hatırlarsa, görevini daha ciddiyetle yerine getirir, gevşeklikten ve tembellikten kurtulur. Cenab-ı Hak, İsrailoğullarının kıyamete kadar maruz kalacağı bir durumu ifadeden sonra şöyle bildirir: “Senin Rabbin Seriu'l- İkabtır (cezası seri olanıdır.) Ve gerçekten O, Ğafur- Rahimdir.” Ayette sadece “Seriu'l-

²³ Bakara, 143

²⁴ Maide , 54.

²⁵ Feth, 29.

²⁶ Hicr, 49-50.

ıkab” bildirilse insan ümitsizliğe kapılabilir. Ama hemen peşinde Allahın affedici, merhamet edici olduğu bildirilerek denge sağlanmıştı. Bu sırdandır ki, Kur’anda cennet veya cehennemden biri zikredildiğinde, peşinde hemen diğeri nazara verilir. Bu, insanı “beyne’l-havf ve’r-reca” yani korku ve ümit arası dengede tutmaya yönelik muazzam bir terbiye metodudur.

Esmâ İle Yaşamak

Bir kitabın harflerle yazılması gibi, şu gördüğümüz ve görmediğimiz muhteşem kâinat kitabı element harfleriyle yazılmıştır. Harflerin ve kelimelerin manalara delaleti gibi, şu elementlerle yazılan kâinat kitabının manaları Allahın güzel isimleridir. İlk nazil olan ayetlerde “yaratan Rabbinin ismiyle oku!”²⁷ denilmesinde - Allahu a’lem- bu ince manaya işaret vardır. Kur’an’dan Rabbinin isimlerini okuma dersi alan bir mü’min, sözgelimi bahar bahçelerinden geçerken Cenab-ı Hakkın “Müzeyyin, Mülevvin, Latif” gibi isimlerini okur. Yıldızları, dağları, deryaları seyrederken “Aziz, Kebir, Celil” gibi isimleri zikreder. Mahlûkatın rızıklandırılmasını gördüğünde “Rahman, Rezzak, Kerim” gibi isimleri hatırlar. Günahlarının affını isterken “Ya Ğaffare’z- zünub/ ey günahları affeden” diye mağfîret diler. Ayıplarının örtülmesini isterken “Ya Settare’l- uyub/ ey ayıpları örten” diye seslenir. Maddi manevi hastalıklarına şifa talep ederken “Ya Şafi / ey Şifa veren” diyerek şifa ister. Görülür görülmez tehlikelerden korunmasını isterken “Ya Hayre’l- hâfizin/ ey en güzel şekilde koruyan” diyerek ister. İhtiyaçları için “Ya Kâdiya’l-hâcât/ ey ihtiyaçları karşılayan” diyerek istekte bulunur. Belalardan uzak kalmak isterken “Ya Dâfia’l-beliyyât/ ey belaları defeden” diyerek Allaha sığınır. Makamının yükselmesini isterken “Ya Râfia’d-derecât/ ey dereceleri yükselten” diyerek makamının yüce olmasını ister ve hakeza...

Kasas suresinde anlatılan şu tablo, bir peygamberin ne derece Cenab-ı Hakla irtibatlı olarak yaşadığını bize gösterir. Şöyle ki: Hz. Musa, Mısırdan kaçarak Medyen’e doğru yola çıkar. “Umarım ki Rabbim beni düzlüğe çıkarır” der. Medyen kuyusuna varınca, bir

²⁷ Alak, 1.

grup insanın hayvanlarını suladıklarını görür. İki genç kız ise, kenarda beklemekte, hayvanlarına sahip olmaya çalışmaktadır. Onlara “Niye böyle kenarda beklediklerini” sorar. “Diğerleri işini bitirmeyince biz sulamayız” derler. Bunun üzerine onlara acır, hayvanlarını sulayıverir. Ardından gölgeye çekilip “Ya Rabbi, her ne hayır indirirsen muhtacım” diye Rabbine yalvarır.²⁸ Görüldüğü üzere, Hz. Musa bu sıkıntılı vaziyetinde tam bir tevekkülle Rabbine yönelmiş, O’na yalvarmıştır. Bu halis duanın neticesinde, o gurbet diyarında yalnızlıktan kurtulur. Hayvanlarını suladığı aileye damat olur, sekiz on yıl sonrasında ailesiyle Mısır’a döner, Firavuna karşı mücadelesine başlar.

Esmâ ile Dua

Kur’an, bir yönüyle dua kitabıdır. En güzel dualar Kur’anda zikredilen dualardır. Bu duaları incelediğimizde bunların büyük bir kısmının Cenab-ı Hakkın isimleriyle sona erdiğini görürüz. Zaten “En güzel isimler (El- Esmâ’ül- hüsnâ) Allahındır. Bunlarla O’na dua edin” ayeti, bize böyle dua etmeyi emretmektedir.²⁹ Şimdi bu dualardan bir kısmına bakalım:

Hz. İbrahim ve Hz. İsmail’in Duası

Hz. İbrahim ve Hz. İsmail, yeryüzünde ilk mabet olan Kâbe’yi inşa ederken şöyle yalvarırlar: “Ey Rabbimiz! Bunu bizden kabul buyur. Şüphesiz Sen Semi- Alimsin (işitensin, bilensin). “Ey Rabbimiz! Bizi sana teslim olan Müslümanlar kıl ve neslimizden Müslüman bir ümmet meydana getir. Ve bizlere ibadetimizin yollarını göster ve tevbelerimizi kabul et. Şüphesiz Sen Tevâb- Rahimsin (tevbeleri kabul eden, merhamet edensin). Ey Rabbimiz! Onlara içlerinden ayetlerini onlara okuyan, onlara Kitabı ve hikmeti talim eden ve onların nefislerini arıtan bir peygamber yolla. Şüphesiz Sen Aziz- Hakimsin. (İzzet ve hikmet sahibisin).³⁰ Görüldüğü üzere, baba oğul bu iki peygamber isteklerine uygun olan isimleri zikrederek dualarını yapmışlardır.

²⁸ Kasas, 22-24.

²⁹ Araf, 180.

³⁰ Bakara, 127-129.

Hiz. Süleyman'ın Duası

Hiz. Süleyman, hükümdar peygamberlerden biridir. Maddi ve manevi saltanatı cemetmiştir. Öyle ki, Kur'anın ihbarına göre rüzgâr, kuşlar, cinler gibi çok farklı varlıklar O'nun hizmetinde görev yapmaktadır.³¹ Onun bu saltanatı, şu duasının makbul oluşuna delildir: “Ya Rab! Beni bağışla. Ve bana öyle bir saltanat ver ki benden sonra kimseye nasip olmasın. Şüphesiz sen Vehhabsın.”³²

Hiz. Süleyman, böyle bir saltanatı Cenab-ı Hakkın Vehhab ismini zikrederek yapmaktadır. Vehhab ismi, hibe şeklinde tek taraflı vermeyi ifade eder.³³ Zaten “Cenab-ı Hak kime ne vermişse hep hibe şeklinde vermiştir” diyebiliriz. Zira her şeyi yaratan O'dur ve yarattığı şeylere elbette muhtaç değildir. “Ol” emriyle eşyaya vücut veren O Zata, böyle hibe yoluyla vermek elbette zor ve ağır gelmez. Vermekle mülkünden hiçbir şey eksilmez.

Hiz. İsa'nın Duası

Hiz. İsa'nın yakın çerçevesinde bulunan havariler, bir gün O'na şöyle derler: “Ey Meryemoğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofraya indirebilir mi?” Hiz. İsa, onlara şu cevabı verir: “Eğer inanıyorsanız Allah'tan korkun.” Onlar böyle bir talepte bulunmalarının gerekçesini şöyle açıklar: “İstiyorsanız ki (istiyoruz ki) ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain olsun, senin bize doğru söylediğini bilelim ve buna şahadet edenlerden olalım.” Bunun üzerine Hiz. İsa Allah'a şöyle yalvarır: “Ey Rabbimiz olan Allahım! Bize gökten bir sofraya indir. Hem önce gelenlerimiz hem sonra gelenlerimiz için bir bayram, Senden bir mu'cize olsun. Bizleri rızıklandır. Sen, Hayru'r-Râzıkınsın.”³⁴

Görüldüğü üzere, Hiz. İsa Cenab-ı Haktan bu semavi sofraya isterken rızıktan Rezzaka intikal ederek, duasını “Sen Hayru'r-Râzıkınsın” diyerek tamamlamıştır. Gökten böyle bir sofraya inmiş midir, yoksa inmemiş midir? Müfessirlerin bu konuda sadra şifa net bir kanaatleri olmamakla birlikte, aslında daima semadan bizlere

³¹ Bkz. Enbiya, 81-82; Neml, 17-18; Sad, 36-38.

³² Sad, 35.

³³ Bkz. Mehmet Dikmen, *Esmâ-i Hüsnâ*, Türdav Yayınları, İstanbul 2010, s. 73.

³⁴ Bkz. Mâide, 112-114.

sofralar indirildiğini söyleyebiliriz. Gerçi, yediğimiz rızıklar gökten inmiyor, yerden çıkıyor. Fakat bu rızıkların arka planı gökten inen yağmura, üzerimizdeki havaya, yüz elli milyon km. uzaktaki güneşe dayandığından, semavi rızıklarla beslendiğimiz bir vakıadır. Aklı-mızın kalbimizin gıdası ise semavi vahiyle bizlere gönderilmektedir.

Fülden İsim

Cenab-ı Hakkın 99 isminin zikredildiği hadiste “Kâbız ve Bâsıt” isimleri de yer alır.³⁵ “Kâbız”, sıkı ve daraltan demektir. Bâsıt ise, açan ve genişlik veren anlamına gelir. Bu iki isim, isim olarak Kur’anda yoktur. Ancak şu ayette her ikisi de fiil olarak ifade edilmiştir: “Allah sıkı ve açar...”³⁶ Zaman zaman insan, ruhunda sebebini bilmediği bir sıkıntı veya ferahlık hisseder. Böyle haller, kabz ve bast tecellileridir. Kabz hali, insanı Allah’a ilticaya, bast hali ise şükre sevk etmelidir. Denizlerde sürekli med cezir olayları, dalgalanmalar ve çalkantılar olduğu gibi, insan ruhu da böyle farklı hallerden boş kalmaz. Bu haller, hem hayatı monotonluktan kurtarır, hem de insanı çok yönlü olarak ibadete sevk eder.

Allah’ın İsimlerini Anmak

Zikir, ibadet türlerinden biridir. “Anmak, hatırlamak” anlamına gelen zikir ya dil ya da sadece kalple olur. Cenab-ı Hak namazı, orucu emrettiği gibi zikri de insana ait bir görev olmak üzere emretmiştir. “Allah’ı çokça zikredin ki kurtuluşa erebilesiniz”³⁷ ayeti, bu konuda gelen onlarca ayetten sadece bir tanesidir. “Rabbinin ismini zikret”³⁸ ayeti de konumuz açısından manidardır. “Rabbini zikret” denilmeyip “Rabbinin ismini” denilmesi, Allahı isimleriyle anmaya bir emirdir. “Rabbinin ismiyle oku!”³⁹ “Yüce Rabbinin ismini tesbih et!”⁴⁰ gibi ayetlerde de Allahın ismiyle okumağa başlamak, O’nun isimleriyle tesbih etmek manaları ders verilmiştir. Tarikatta Allahın isimlerini zikretmek, bu ayetlerin bildirdiği emri yerine getirmekten ibarettir. Bir mü’minin, sözelimi bahar mev-

³⁵ İbn Mace, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, Dua, 10.

³⁶ Bakara, 245.

³⁷ Cum’a, 10.

³⁸ Müzemmil, 8 ve İnsan, 25.

³⁹ Alak, 1.

⁴⁰ A’la, 1.

siminde kırlarda dolaşırken, seyrettiği o rengârenk sanat sergilerinin sahibinin Sani', Cemil, Rahim, Kerim, Latif gibi isimlerle müsemma olduğunu hatırlaması, bu isimleri diliyle de telaffuz etmesi Allahın isimlerini anma olayıdır.

Esmâyı Tefekkürün Maneviyata Tesiri

Cenab-ı Hakkı isimleriyle tanımak, kâmil bir imanı netice verir. İman kâmil olunca, inanç pratiğe dönüşür ve o insan “kâmil bir insan” olur. Mesela takva, kâmil bir insanın en mühim özelliklerinden biridir. Kur'anın pek çok yerinde takva emredilir. Allah katında en değerli kimsenin en ziyade takva sahibi olduğu anlatılır.⁴¹ Maide suresinin 2, 4, 7 ve 8. ayetlerinde, Cenab-ı Hak birtakım gerçekleri ifadenin peşinde “Allahtan korkun!” (Takva sahibi olun) der ve buna gerekçe olarak şunları söyler: “Çünkü Allah'ın azabı çok şiddetlidir.” “Çünkü Allah'ın hesabı çok süratlidir.” “Çünkü Allah kalplerde olanı bilendir.” “Çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”

Bu dört ayette belirtilen isimler, yani “Şedidü'l- ikab, Şeriu'l- hisab, Alim ve Habir, böyle bir takvayı sonuç verecek manaları ifade ederler. İnsan takva sahibi olmazsa, yani günahlardan kaçınmazsa Allahın azabına müstehak olur. Böyle bir azabı düşünmek, insanı günahlardan alkoyar. Aynı şekilde, Allahın hesaba çekeceğini düşünen bir insan kötü şeyler yapmaktan sakınır. Allahın her şeyi, hatta kalplerde olanları bildiğini hatırlayan bir insan kötü şeyler düşünmemeğe çalışır, kendini kontrol eder. Allahın her yaptığı şeyden haberdar olduğunu düşünen bir insan kendisine çeki düzen verir. “Ben başıboş değilim, görevli bir yolcuym” der ve bir takva insanı olarak yaşar. Hasta birisi, Allahın “Şafi” ismini düşününce derin bir teselli bulur, ümitle yaşar. Günahkâr insan, Allahın “Ğafur” ismini düşününce, “ben artık ıslah olmam, bu günahlardan kurtulamam” şeklindeki ümitsiz bir ruh haletinden sıyrılır, tevbe ve istiğfar eder, hayatında yeni ve temiz bir sayfa açar. Devamlı ihtiyaçlar içinde yaşayan ve adeta sonsuz istekleri olan insan, Allahın “Mucib” ismini düşününce ellerini açar, O'na yalvarır, dua eder.

⁴¹ Bkz. Hucurat, 13.

Manen ilerlemek kabiliyetinde olan insan, Allahın “Rafiu’d- derecât”, yani dereceleri yükselten olduğunu düşününce bu isme sarılır, manen yükselir. Dünyada yaptığı iyi şeylerin bir gün büsbütün unutulacağını hatırlayan ve üzülen insan, Allahın “Varis” ismini düşününce şevkle dolar, rahatlar... Daha bunlar gibi, bütün İlahi isimler, bu isimleri düşünen insana meded verir, elinden tutar, yol gösterir. O’nu rahatlatır, ümit ve şevkle doldurur.

Kaynaklar

Beydâvî, Kâdi Nasiruddin, *Envâru’t-Tenzil ve Esraru’t-Te’vîl*, İstanbul 1303H.

Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Camii’s-Sabib (Sabib-i Buhari)*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Dikmen, Mehmet, *Esmâü’l- Hüсна*, Türdav Yayınları, İstanbul 2010.

İbn Hanbel, Ahmed, *Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

İbn Mace, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Nursî, Said, *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul 1996.

Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetu’t-Tefâsîr*, Ensar Yayınları, İstanbul 1987.